MARZENA Mruk ▶▶

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3529-0365>

Stare i nowe kierunki polityki Chin – droga ku hegemonii?

[recenzja książki *Rozważania o kierunkach współczesnej polityki Chin*]

Old and new directions of China's policy – the way to hegemony?

[book review *Rozważania o kierunkach współczesnej polityki Chin*]

**Старые и новые направления политики Китая –
путь к гегемонии?**

[рецензия книги *Rozważania o kierunkach współczesnej polityki Chin*]

W e współczesnym systemie stosunków międzynarodowych Azja stała się jednym z najważniejszych ośrodków politycznych, gospodarczych, militarnych i kulturowych, a Chińska Republika Ludowa wyraża na lidera regionalnego o globalnych ambicjach. Pozimnowojenny ład, stworzony przez państwa Zachodu na czele ze Stanami Zjednoczonymi jako globalnym mocarstwem oraz Rosją, ulega erozji. Lukę w systemie stosunków międzynarodowych od kilku lat skutecznie próbują zapełnić Chiny, które dzięki swojemu potencjałowi politycznemu, gospodarczemu, ale przede wszystkim społecznemu, są w stanie stać się jednym z najpoważniejszych aktorów stosunków międzynarodowych, szczególnie że Pekin w ostatnich latach coraz częściej w swojej polityce zagranicznej obiera kierunki, które przez pozostałych aktorów są ignorowane i zanedbywane, co przynosi Chinom pozytywne skutki.

Książka pt. *Rozważania o kierunkach współczesnej polityki Chin* pod redakcją Joanny Marszałek-Kawy oraz Tadeusza Dmochowskiego jest kolejną próbą wykazania przez polskich badaczy, jak Chińska Republika Ludowa w XXI w. kreuje swoją politykę nie tylko w aspekcie międzynarodowym, ale także wewnętrznym. Prezentowana książka jest zbiorem różnorodnych podejść do szerokiego zagadnienia chińskiej polityki, w którym można odnaleźć odwołania do relacji Chin z innymi podmiotami stosunków międzynarodowych w sferze politycznej, gospodarczej, w tym bardzo ważnym we współczesnym świecie aspekcie energetycznym, a także sferze kultury.

Autorzy poszczególnych artykułów składających się na prezentowaną książkę wskazali dotychczasowe kierunki chińskiej polityki, ale także odwołali się do kierunków, które w polskiej literaturze przedmiotu są bardzo rzadko podejmowane. Powoduje to, że jest to pozycja bardzo ciekawa i ambitna, a także uzupełnia lukę, która istnieje w polskich badaniach nad chińską polityką w XXI w.

Praca składa się z jedenastu rozdziałów. Pierwszy rozdział, którego autorem jest Przemysław Marzec, były polski dyplomata w Ameryce Łacińskiej, dotyczy niezwykle ważnego kierunku w chińskiej polityce zagranicznej, czyli relacji Pekinu z Ameryką Łacińską. Autor już na początku artykułu wskazuje, że relacje Chin z Ameryką Łacińską i Karaibami są stosunkowo krótkie, jednak w ostatnich latach nastąpiła ich intensyfikacja, czego wyrazem jest fakt, że Chińska Republika Ludowa jest drugim, po USA, partnerem gospodarczym Ameryki Łacińskiej. Autor trafnie analizuje, że wpływ na relacje Pekinu z Ameryką Łacińską i Karaibami oprócz Stanów Zjednoczonych ma także Unia Europejska, a w szczególności Królestwo Hiszpanii jako państwo posiadające w przeszłości swoje kolonie w tamtym regionie świata. Przemysław Marzec przypomina także o ważnym fakcie, jakim jest obecność Tajwanu w regionie Ameryki Łacińskiej, której jedenaście państw utrzymuje stosunki dyplomatyczne z rządem w Tajpej, jednak w perspektywie możliwości utraty współpracy z Pekinem, wiele państw regionu rezygnuje z relacji z tzw. drugim państwem chińskim na korzyść ChRL. W podsumowaniu swoich rozważań o relacjach Chin z Ameryką Łacińską autor trafnie prognozuje, że będą one w przyszłości ulegać pogłębianiu, ale należy pamiętać, że region ten może stać się

obiektem zainteresowania innych państw aspirujących do roli mocarstw, takich jak Japonia czy Indie.

Rozdział drugi dotyczy chińskiej obecności na kontynencie afrykańskim, którego znaczenie dla Chińskiej Republiki Ludowej niezmiennie wzrasta od kilkunastu lat. Mgr Krystyna Kamińska w artykule pt. „Dżibuti – chiński przyczółek w Rogu Afryki” stawia tezę, że cały kontynent afrykański odgrywa strategiczne znaczenie dla koncepcji Nowego Jedwabnego Szlaku, a urzeczywistnienie tej koncepcji najlepiej widać od kilku lat w małym afrykańskim państwie jakim jest Dżibuti. Autorka w swoim artykule przedstawia historię Dżibuti, jednak poświęca mało miejsca na rozważania dotyczące samych relacji Chin z tym małym, ale ważnym z perspektywy Pekinu państwem. Wśród aspektów współpracy między państwami w artykule został wymieniony przede wszystkim sektor wojskowy, ze szczególnym uwzględnieniem rozbudowy wojennej floty morskiej oraz budowa infrastruktury lądowej, gdzie ważną rolę odegrały chińskie inwestycje w transport kolejowy i lotniczy. Pomimo tego, że autorka mało miejsca poświęciła na analizę historii współpracy między państwami, ujęła jednak fakt, że ChRL coraz częściej wykorzystuje instrumenty z zakresu *soft power* w relacjach z Dżibuti i tym samym przyczynia się do promocji chińskiej kultury na kontynencie afrykańskim.

Kierunek poradziecki w chińskiej polityce zagranicznej obrała dr Karolina Kotulewicz-Wisińska, która wskazała na istotne znaczenie relacji Chin z Mołdawią. W 1991 r. Republika Mołdawii ogłosiła niepodległość, a ChRL w grudniu tego samego roku ją uznała i od tamtego czasu państwa starają się budować poprawne i oparte na wzajemnych korzyściach stosunki bilateralne. Autorka artykułu podkreśla, że 1992 r. to jedna z ważniejszych dat w relacjach między państwami, ponieważ już wtedy zostało otwarte chińskie przedstawicielstwo w Kiszyniowie oraz z pierwszą wizytą do Pekinu udał się ówczesny Prezydent Mołdawii. Należy jednak wskazać, że lata 90. XX w. i okres po upadku Związku Radzieckiego to czas budowy relacji dwustronnych między Chinami a Mołdawią, które uległy intensyfikacji dopiero w XXI w. Dr Karolina Kotulewicz-Wisińska zwraca uwagę, że u podstaw współpracy chińsko-mołdawskiej leżą wspólne działania polityczne, przede wszystkim na szczeblu rządowym, ministerialnym i parlamentarnym, które przyczyniły się do nawiązania współpracy gospodarczej, technicznej, wojskowej, turystycznej, a także z zakresu rolnictwa oraz

szkolnictwa. Podsumowując analizę stosunków Chin i Mołdawii, autorka podkreśla ważny fakt, że Mołdawia jest współcześnie rozdarta między Unią Europejską a Federacją Rosyjską. Taki stan ułatwia ChRL wykorzystywanie Mołdawii jako rynku zbytu, który nie jest objęty prawem unijnym oraz może się też stać chińskim przyczółkiem w Europie, natomiast Kiszyniów w sojuszu z Pekinem może w przyszłości wykorzystać relacje z Państwem Środka do rozwiązania poważnego problemu, jakim jest spór o Naddniestrze.

Mgr Piotr Andrzej Głogowski w swoich rozważaniach odnosi się aspektu chińsko-japońskiej rywalizacji w Afryce, przy czym autor wskazał jeden z najważniejszych kierunków tej rywalizacji, czyli Republikę Południowej Afryki. Temat podjęty przez autora jest niezwykle aktualny, ponieważ Japonia jest współcześnie jednym z państw, które posiadają aspiracje do uzyskania statusu mocarstwa globalnego i nie obawiają się rywalizacji z takim gigantem światowej polityki, jakim jest Chińska Republika Ludowa. Mgr Piotr Andrzej Głogowski w swojej pracy ukazał m.in. jak w przeciągu ostatnich lat wzrosło znaczenie wymiany handlowej między Chinami i RPA oraz jak Japonia zintensyfikowała swoje oficjalne wizyty w RPA, gdzie w okresie od 2012 do 2017 r. odbyło się siedemnaście oficjalnych spotkań. W podsumowaniu autor słusznie przywołuje słowa Henry'ego Kissingera, który stwierdził że chińska ekspansja zawsze odbywa się w sposób spokojny i wyważony, a nie w drodze podboju, co można zauważyć także w relacjach z RPA.

Piąty rozdział został poświęcony bardzo ważnemu aspektowi funkcjonowania współczesnego świata, jakim jest bezpieczeństwo energetyczne. Dr hab. Piotr Zariczny w artykule pt. „Syndrom energetyczny i zmiana polityczna. Niemiecki i chiński dyskurs energetyczny na przełomie XX i XXI wieku” podjął próbę analizy polityki energetycznej dwóch potęg gospodarczych – Niemiec oraz Chin. Oba państwa w ostatnich latach kładą nacisk na politykę klimatyczną, co przywołuje autor wskazując na wyniki badań co do poziomu zanieczyszczeń chińskich miast oraz na fakt, że pomimo iż Chiny wytwarzają dwa razy więcej zanieczyszczeń niż Stany Zjednoczone, chcą stać się liderem walki z globalnym ociepleniem. W przypadku Niemiec kwestia polityki energetycznej i klimatycznej jest częściej podejmowana w dyskursie polityki wewnętrznej niż międzynarodowej i jest podstawą programów wyborczych większości niemieckich partii politycznych.

Rolę Federacji Rosyjskiej w polityce Chin przedstawiła dr Monika Krukowska. Artykuł „Chiny i Rosja: nowa odsłona” to próba ukazania przemian w relacjach chińsko-rosyjskich w ostatnich latach, przy uwzględnieniu uwarunkowań tych relacji, przede wszystkim kontekstu historycznego, gospodarczego, politycznego i międzynarodowego oraz społecznego, gdzie autorka powołuje się na badania przeprowadzone wśród rosyjskiego społeczeństwa, które w zdecydowanej większości popiera sojusz Moskwy z Pekinem. Dr Monika Krukowska w swoim artykule akcentuje najważniejsze elementy współpracy rosyjsko-chińskiej, czyli wymianę towarową i współpracę inwestycyjną oraz współpracę wojskową. Warto dodać, że autorka zwraca także uwagę na problemy w relacjach bilateralnych, powołując się na tak istotne fakty jak to, że współcześnie pierwszy raz od dawna to Rosja potrzebuje ChRL, a nie ChRL Rosji, Chiny coraz częściej dopuszczają się destruktywnego dla Rosji szpiegostwa przemysłowego, natomiast Moskwa prowadzi agresywną politykę na Ukrainie.

Dr Maciej Szatkowski w artykule pt. „Ruch 4 Maja – udana próba modernizacji chińskiej kultury i literatury w perspektywie końca I wojny światowej” odwołuje się do polityki kulturalnej i społecznej XX-wiecznych Chin, która wpływa na współczesne społeczeństwo chińskie. Artykuł ukazuje jak rozwijała się chińska kultura i literatura pod wpływem działalności Ruchu, a autor cytuje w nim najważniejsze dzieła chińskich autorów tamtego okresu.

Dr Szymon Piechówka w artykule „Władza lokalna w Chińskiej Republice Ludowej. Prowincja Hubei” zagłębia się w rozważania nad systemem władzy na poziomie lokalnym w Chinach, który do tej pory jest wciąż pomijany w dyskursie naukowym. Autor odwołuje się do uwarunkowań historycznych sprawowania władzy lokalnej w ChRL oraz do podstaw doktrynalnych jej funkcjonowania. Prowincja Hubei jest znana przede wszystkim z Zapory Trzech Przełomów oraz polityki tzw. trzeciego frontu realizowanej po upadku ZSRR. Hubei wyróżnia się pod względem podziału administracyjnego na tle ChRL, czego przykładem jest funkcjonowanie tzw. okręgu leśnego. Dr Szymon Piechówka w swoim artykule wskazuje także na zależności między zmianami w kierownictwie Komunistycznej Partii Chin na szczeblu państwowym a lokalnym.

Kolejne dwa artykuły dotyczą relacji chińsko-polskich. Jako pierwszy swoje rozważania na temat tradycji i perspektyw we współpracy Polski

i Chin opisuje dr Adam Ilciów. Autor już na samym początku artykułu wskazuje na długie tradycje relacji polsko-chińskich, a także nawiązuje do ważności daty 4 czerwca 1989 r. zarówno dla historii Polski, jak i ChRL. Chiny jako jedna z największych gospodarek świata jest jednym z ważniejszych inwestorów w całej Unii Europejskiej, w tym w Polsce. Zbliżenie gospodarcze Polski i Chin jest szczególnie widziane od początku drugiej dekady XXI w., kiedy Polska została ujęta w projekcie Nowego Jedwabnego Szlaku, który jest często określany jako „nowy plan Marshalla”, w którym istotną rolę odegrają państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Natomiast tytuł drugiego artykułu dotyczącego stosunków polsko-chińskich został wyrażony w formie pytania „Jakiej polityki Polacy wobec Chin potrzebują?” i pozwala czytającemu na refleksje nad odpowiedzią na zadane pytanie. Piotr Gadzinowski w swoim artykule słusznie wskazuje, że Polska ma bardzo ważne znaczenie przede wszystkim dla chińskiej gospodarki i polityki europejskiej Pekinu. Problemem w polityce Polski wobec ChRL jest fakt, iż jest ona niespójna i niekonsekwentna, przez co relacje bilateralne nie są na takim poziomie, jaki życzyłby sobie rząd w Warszawie.

Publikację kończy praca mgr Patrycji Rutkowskiej, która pochyla się nad problemem systemu edukacji w Chinach a bezpieczeństwem społecznym. Autorka ukazuje zarys chińskiego systemu edukacji oraz problemy w polityce edukacyjnej. Mgr Patrycja Rutkowska wskazuje, że do najważniejszych problemów edukacji w ChRL zalicza się wprowadzenie systemu testowania uczniów i studentów, a co za tym idzie – zbyt duże wymagania stawiane przez nauczycieli i rodziców wobec dzieci i młodzieży, przyczyniające się do problemów zdrowia psychicznego młodych Chińczyków. W rezultacie w ostatnich latach wzrosła liczba myśli samobójczych. Innym problemem są nierówności społeczne między miastem a wsią oraz dyskryminacja ze względu na płeć, co oznacza że w niektórych regionach z powodu skrajnego ubóstwa dziewczynki nie uczęszczają do szkół. Można zatem wskazać, że Chiny pomimo iż są jedną z potęg gospodarczych nadal posiadają niedostatecznie dobrze zreformowany system edukacji, który generuje problemy dla bezpieczeństwa społecznego ChRL.

Z przeprowadzonych przez autorów poszczególnych artykułów analiz polityki wewnętrznej i zagranicznej Chin można wyciągnąć wniosek, że współczesna polityka Pekinu jest nadal na etapie rozkwitu i budowy. Zmieniający się system międzynarodowy wpływa nie tylko na między-

narodową percepcję ChRL, ale także ma znaczący wpływ na wewnętrzne przemiany w Państwie Środka.

Omawiana publikacja stanowi ważne źródło wiedzy o polityce Chin, a zawarte w niej analizy są pomocne w zrozumieniu specyfiki funkcjonowania ChRL na arenie międzynarodowej oraz wieloaspektowości zmian zachodzących wewnątrz samego państwa.

Struktura pracy jest logiczna i spójna, ponieważ pozwala czytelnikowi najpierw zapoznać się z globalnymi aspektami chińskiej polityki, a następnie przeanalizować aspekty polityki wewnętrznej oraz ważne kwestie z polskiej perspektywy relacji na linii Warszawa–Pekin. Autorzy poszczególnych artykułów przedstawili wyniki swoich badań nad współczesną chińską polityką, pamiętając często o uwarunkowaniach historycznych poszczególnych aspektów aktywności wewnętrznej i zewnętrznej Pekinu.

Autorka recenzji poleca publikację badaczom zajmującym się problematyką polityki Chin w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym, a w szczególności naukowcom, którzy zajmują się kwestią rozwoju gospodarczego Państwa Środka.

MGR MARZENA MRUK

Zakład Stosunków Międzynarodowych
Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 11, 40-007 Katowice
mmruk@us.edu.pl

Bibliografia

Marszałek-Kawa, J., Dmochowski, T. (red.). (2018). *Rozważania o kierunkach współczesnej polityki Chin*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.